

Időorientáció és napirend a 18–19. századi magyar arisztokrata gyermeknevelésben

Révész József¹ – Révészné Pálfi Krisztina²

Absztrakt:

Kutatásunk a 19. századi főnemesi gyermeknevelés időrendjét vizsgálja, az intézményes és a házi nevelés összevetésében. Kiindulópontunk, hogy a családi minták alakítják az időbeosztást, a napirendet és a kötelességstruktúrát. Elméleti keretünkben az időfegyelem és a kulturális reprodukció klasszikus megközelítéseire támaszkodunk (Thompson, 1967; Bourdieu, 1978; Németh, 2014; Meleg, 2009). Kvalitatív történeti forráselemzéssel és normatív nevelési szövegek alapján napszakos tevékenységblokkokat rekonstruálunk, különös tekintettel a lánynevelés készség- és tudásrendjeire. Primer forrásként bevonjuk Festetics Szidónia 1795-ös vizsgakönyvét. Eredményeink szerint a pontos órarendi rekonstrukció ritkán igazolható, de a reggeli vallási–tanulási, a délelőtti nyelvi-kognitív, a délutáni készség- és reprezentációs, valamint az esti családi blokk stabil mintázatot mutat, és a státuszfenntartás, illetve a nemi szerepelvárások logikájába illeszthető (Virág, 2013; Gyáni–Szilágyi, 2024; Hughes, 1993).

Kulcsszavak:

időorientáció, napirend, házi nevelés, arisztokrácia

Bevezetés

A 19. század arisztokrata családjainak világa a hagyomány, a ranghoz kötődő reprezentáció és a mindennapok szigorúan szabályozott rendjei felől közelítve érthető meg. A korszak embere egy olyan normatív világban élt, ahol a viselkedés és a társas érintkezés kereteit a közösség által elvárt sémák és normák határozták meg, és ebben a tekintély, a kötelesség, valamint az önkontroll kiemelt szerepet játszott (Gyáni–Szilágyi, 2024). A gyermekkor e rendben nem elkülönült, „autonóm” életszakaszként jelent meg, hanem a családi státusz, a kapcsolati háló és a jövőbeli szerepek felől értelmezett felkészülési időszakként, amelynek szervezése a háztartás mindennapi működésébe ágyazódott (Virág, 2013; Rébay, 2017).

¹ SOE – BPK Művészeti és Sporttudományi Intézet; revesz.jozsef@uni-sopron.hu;

² SOE – BPK Művészeti és Sporttudományi Intézet; palfi.krisztina@uni-sopron.hu;

Vizsgálódásunk középpontjában az idő társadalmi jelentése áll: az idő nem pusztán kronológiai háttér, hanem kulturálisan szervezett rend, amely a mindennapok ritmusain, kötelességstruktúráin és a „hasznos idő” normáin keresztül formálja a gyermekkor tapasztalatát. Az arisztokrata nevelésben az idő beosztása és a tevékenységek sorrendje – különösen házi nevelés esetén – egyszerre fegyelmező technika és státuszfenntartó eszköz: a nyelvtanulás, az olvasás–írás, a zenei és társas készségek, valamint a háztartásvezetési kompetenciák időbeli elhelyezése a kulturális tőke átörökítésének mindennapi mechanizmusaként is felfogható (Bourdieu, 1978; Karácsony, 1995; Németh, 2014).

A tanulmány a 19. századi magyar arisztokrata házinevelés időrendjét tárgyalja, ugyanakkor különösen érzékeny a lánynevelés sajátos készség- és reprezentációs követelményeire, hiszen fontos körülmény, hogy a nőnevelés és a reformkor metszetében nem kizárólag iskolai, vagy családi nevelésre gondolhatunk, hanem több olyan társadalmi szövetre, nevelési eszközre, melyek hatást gyakoroltak a lányokra (Kéri, 2018). A reformkori nőnevelési diskurzusban Brunszvik Teréz programja azért tekinthető fordulópontnak, mert a nők teljes művelődési egyenjogúságát és a férfiakéval egyenértékű képzési formák kimunkálását explicit módon fogalmazta meg, részben saját naplóira, levelezésére és tervezeteire támaszkodva (Kéri, 2025)

A vizsgálat időkeretét a „hosszú 19. század” első fele adja: a 18–19. század fordulójától (1790-es évek) a század középső harmadáig terjedő időszak, amelyben a házi nevelés rendje és az intézeti formák egyaránt jelen vannak (Virág, 2013; Gyáni–Szilágyi, 2024). Ezért Festetics Szidónia 1795-ös vizsgakönyvének bevonása szervesen illeszkedik a 19. század eleji gyakorlatok sorába, annak egyik korai strukturált lenyomata. A tanulmány elsődleges tárgya a 19. századi magyar arisztokrata gyermeknevelés időrendjének rekonstrukciója, az intézményes és házi nevelési gyakorlatok összevetésében. Ezen belül kiemelt elemzési metszetként kezeljük a lányneveléshez kapcsolódó készség- és tudásrendeket, mivel a fennmaradt források (különösen a Festetics Szidónia-féle vizsgakönyv) e területen kínálnak sűrűbb, strukturáltabb empirikus nyomokat. A fiú- és lánynevelés eltéréseit ezért nem szimmetrikus összehasonlításként, hanem a rendelkezésre álló forrásbázis súlypontjaihoz igazított, forráskritikai keretben értelmezzük (Virág, 2013; Hughes, 1993; Gyáni–Kövér, 1998).

Elméleti keret: idő, fegyelmelem és kulturális reprodukció

Az időorientációt jelen tanulmány történeti-szociológiai értelemben használja. Az időhöz való viszony – a mindennapi rutinok, a kötelességszerkezetek és az önkontroll – társadalmilag tanult beállítódások formájában jelenik meg és különböző társadalmi csoportokban eltérő mintázatot ölthet (Meleg, 2009; Andorka, 2000). A pedagógiai értelmezés számára az „emberi idővilágok” megközelítés is kapcsolódást kínál: az idő a nevelésben jelentés- és

rendképző erő, amely a tanulási és nevelési tevékenységek szervezésében tesztet ölt (Németh, 2014).

A másik tartópillér a kulturális reprodukció: az arisztokrata nevelésben a kulturális tőke átörökítése (nyelv, műveltség, társas kódok, habitus) a napirendben és a tevékenységek prioritásaiban is megmutatkozik (Bourdieu, 1978; Karácsony, 1995). A nevelésszociológiai keret – különösen a társadalmi meghatározottság és az iskola/család viszonyának értelmezése – a házi nevelés és az intézeti formák közötti átmenetek megértéséhez ad támpontot (Kozma, 2001). E nézőpontból a napirend a társadalmi státuszhoz kötött viselkedésforma része, az idő feletti kontroll a státusz fenntartásának és a „megfelelő” szerepre való felkészítésnek a mindennapi technikája.

Források és módszer

A tanulmány deduktív stratégiára alapozott, kvalitatív forráselemzésre épül, a „hosszú 19. század”-ban élt néhány főúri család tagjainak a neveltetését vizsgálva, a források fellelhetőségét és hozzáférhetőségét figyelembe véve. Vizsgálódásunk célja nem egyetlen család „hivatalos” napirendjének közlése, hanem a forrásokból kiolvasható visszatérő tevékenységformák és napszakos időblokkok rekonstruálása. Kutatásunk kerüli a nem igazolható, percre/óra pontos időrendek általánosítását. A források rendszerint napszakokat és ismétlődő rutinokat neveznek meg, nem pedig egységes, minden családra érvényes órarendet (Meleg, 2009; Németh, 2014). Primer forrásnak tekinthető: Festetics Szidónia 1795-ös vizsgakönyve (*Prüfung über den während der häusslichen Erziehung erteilten Unterricht*).

Család, státusz és idő az arisztokrata nevelésben

A „hosszú 19. század” politikai, társadalmi és gazdasági átalakulásai az oktatásban is mélyreható változásokat eredményeztek: az elitképzés kizárólagosságát fokozatosan a szélesebb hozzáférés logikája váltotta fel, miközben az oktatás mindinkább közüggé és politikailag szabályozott területté vált (Maisch, 2019). A korszak arisztokrata családja a hagyomány és a társadalmi státusz fenntartásának intézményeként működött, miközben – eltérő ütemben és politikai–földrajzi beágyazottságtól függően – fokozatosan az emberi kapcsolatok bensőségebb terévé is vált (Gyáni–Szilágyi, 2024). A gyermeknevelés szervezése jellemzően házi nevelők, nevelőnők révén történt, a formális intézményi oktatás, különösen a lányok esetében sokszor kiegészítő, „finomhangoló” funkciót kapott (Hughes, 1993; Virág, 2013; Rébay, 2017). A nevelés célja nem merült ki az ismeretátadásban: a nyelvtudás, a zenei és tánckultúra, a társas érintkezés normái, az önkontroll, valamint – különösen a lányoknál – a háztartásvezetéshez kapcsolódó kompetenciák egyaránt a státuszhoz illeszkedő életforma újratermelését szolgálták (Somogyi, 2022; Hughes, 1993; Virág, 2013).

E társadalmi kontextusban az idő a nevelés központi szervezőelveként működött. A 19. században az idő mérhetősége és fegyelmezése megnövekedett jelentőségre tett szert: a nevelésben az idő nem pusztán háttérkeret, hanem normatív rend, amely kijelöli a tanulást, gyakorlást, mozgást, társas jelenlét és pihenés arányait és sorrendjét (Németh, 2014). A gyermek ideje a háztartáson belül ellenőrizhető és elvárt ciklusokba szerveződött; az ismétlődés, a rutin és a felügyelet a fegyelmezést mindennapi technikáiként működtek.

Az időrend kulturális reprodukciós jelentősége abban ragadható meg, hogy a „jó időbeosztás” osztályszerkezetű habituselemként működött. A nyelvi és kulturális készségek gyakorlására fordított idő, a szabályozott társas alkalmak, a test fegyelmezésének gyakorlatai és a háztartási kompetenciák időbeli elhelyezése egyaránt a státusz fenntartását és átörökítését szolgálta (Bourdieu, 1978; Karácsony, 1995; Kozma, 2001). Mindez összhangban áll azzal az értelmezéssel, hogy az időhöz való viszony és a jövőre irányuló tervezés társadalmi különbségekbe ágyazott; az arisztokrata nevelésben ezért az idő feletti kontroll kiemelt státuszforrásként értelmezhető (Meleg, 2009).

Időbeosztás az arisztokrata gyermekek körében

Az alábbi rekonstrukció nem egyetlen főúri család „hivatalos” napirendjét közli, hanem egodokumentumból és nevelési leírásokból kirajzolódó, vizsgálati tevékenységmintákat foglal össze. A cél annak bemutatása, hogy a 19. századi arisztokrata gyermeknevelésben az idő miként szerveződött társadalmilag szabályozott renddé, és ebben hogyan helyezkedtek el a lány- és fiúnevelés eltérő hangsúlyai (Németh, 2014; Meleg, 2009; Gyáni–Szilágyi, 2024; Virág, 2013). A források alapján a napirend többnyire nem percre bontott órarendként, hanem napszakos blokkokként ragadható meg. A reggeli szakasz jellemzően vallási és tanulmányi előkészítést foglalt magában; a délelőtt a nyelvi tárgyak (nyelvek, olvasás, írás, számolás, általános ismeretek) fő ideje volt. A délutánban nagyobb arányban jelentek meg a készség- és reprezentációs elemek (zene, tánc, rajz, kézimunka), illetve a kontrollált mozgás, az estét pedig családi együttlét és lezáró rutinok keretezték (Splény, 1984; Jósika, 1977; Teleki, 1905; Virág, 2013). Ez a rend a gyermekidő feletti folyamatos ellenőrzést és az ismétlésre épülő fegyelmezést szolgálta.

A nemi különbségek elsősorban a tartalmi súlypontokban jelentkeztek. A fiúnevelésben nagyobb hangsúlyt kaphatott az intézményi továbbhaladásra, közéleti szerepekre és testfegyelmi gyakorlatokra (pl. vívás, lovaglás) irányuló felkészítés, míg a lánynevelésben a nyelvi-kulturális műveltség mellett kiemelt szerepet játszottak a háztartási, társas és reprezentációs kompetenciák (Hughes, 1993; Somogyi, 2022; Virág, 2013). Ugyanakkor a két pálya nem vált el teljesen: a nyelvtudás, a vallásos-erkölcsi nevelés és a társas viselkedés normái mindkét nem esetében alapvetők maradtak. A napszakos rend értelmezéséhez fontos adalék, hogy Brunsvik a leánynevelésben a reprezen-

tációs készségek mellett az érzelmi-erkölcsi és értelmi fejlesztés tervszerű összekapcsolását sürgette, vagyis olyan összetett képzési modellt, amely jól illeszthető a forrásokból kirajzolódó, többkomponensű napi tevékenység-szerkezethez (Kéri, 2025). Festetics Szidónia vizsgakönyve (1795) különösen erős primer támpont: bár nem napirendforrás, a tananyagi és készségbeli rend strukturált rögzítése (vallási-kognitív tárgyak, nyelv, házi női munkák, tánc) jól illeszkedik a fenti napszakos rekonstrukcióhoz. Összességében a 19. századi arisztokrata gyermekkor időrendje nem egységes órarendként, hanem társadalmilag kódolt, státuszfenntartó tevékenységblokkok rendszereként értelmezhető (Bourdieu, 1978; Karácsony, 1995; Gyáni–Szilágyi, 2024). A lánynevelés időrendjének forrásokkal bemutatott példái közül Teleki Blanka és Brunszvik Teréz esete különösen tanulságos. Teleki Blanka írásaiban a nyelvi és műveltségi képzés, valamint a nőnevelés társadalmi funkciója explicit módon összekapcsolódik (Teleki, 1845; 1846), míg Brunszvik visszaemlékezései a korai nevelési rutinok és a műveltségi elvárások belsővé válásának folyamatát teszik követhetővé (Czeke, 1938). E példák alapján a lánynevelésben a napi időrend nem pusztán tanulási ütemezésként, hanem státuszhoz kötött viselkedési és reprezentációs kompetenciák rendszeresített gyakorlótereként jelenik meg (Virág, 2013; Hughes, 1993).

Festetics Szidónia vizsgakönyve mint a tudásrend forrása

A vizsgakönyv nem napirend, mégis kiemelt forrás az időorientáció vizsgálatában, mert a házi nevelés „mit és milyen rendben” logikáját rögzíti. A kötet címlapja szerint a dokumentum a házi nevelés során nyújtott oktatás vizsgáját rögzíti (*Prüfung über den während der häusslichen Erziehung erteilten Unterricht*), és a fejezetcímek egyértelműen jelzik a tematikus blokkokat: hit- és erkölcsstan, bibliai történet, természettan, földrajz, számolás, (magyar) nyelv, házi női munkák, tánc (Festetics vizsgakönyv, 1795). E struktúra alapján az arisztokrata házi nevelésben a vallási–erkölcsi rend, a nyelvi tanulás és a készség–reprezentációs kompetenciák egymásra épülő rendszert alkottak.

A vizsgakönyv különösen a nemi differenciálódás értelmezéséhez ad szilárd támpontot. A „häußlichen Frauenarbeiten” és a táncanyag közelsége nem pusztán gyakorlati tudásról szól, hanem a társas reprezentáció és a háztartási rend összekapcsolásáról: a lánynevelésben a „jó háziasszony” és a „társaságban megfelelően mozgó” nő ideálja ugyanazon időrendbe szerveződhetett. Ez összhangban áll a 19. századi európai nevelési és életmódtörténeti mintázatokkal, amelyekben a női szerepekhez kötött kompetenciák a mindennapok rendjében is intézményesültek (Hughes, 1993; Virág, 2013; Somogyi, 2022).

1. táblázat

Összehasonlító áttekintés

Eset/forrás	Forrástípus	Időrend rekonstrukciója	Domináns hangsúly	Megjegyzés
Festetics Szidónia (1795)	Vizsgakönyv (primer)	Közvetett, strukturált	Vallási nevelés házimunkák tánc	Tudásrend erős, órarend nem közölt
Brunszvik Teréz	Napló/feljegyzés	Napszakos-logikai	Műveltségi és nevelési rutinok	Emlékezeti szűrés érvényes
Teleki Blanka	Korabeli publicisztika	Normatív-közvetett	Nőnevelés céljai és funkciói	Programadó, nem napirend
Splény Béla / Jósika Miklós	Memoár	Erősebb napi ritmus	Fegyelmezett tanulási és vallási rend	Több elem fiúnevelési fókuszú

A vizsgálat korlátai és értelmezési óvatosság

A források alapján megállapítható, hogy az arisztokrata gyermekek napirendje nem egységes, „órarendszerű” rendben valósult meg. A memoárok és levelezések a mindennapi ritmusokat többnyire normatív rendként, ismétlődő tevékenységek soraként rögzítik és ritkán adnak olyan pontos időpontokat, amelyekből általánosítható órasávok képezhetők. Ezért a tanulmány következetesen a napszakos blokkok rekonstruálását választja, és ahol órasávot használ, ott azt heurisztikus jelölésként kezeli (Meleg, 2009; Németh, 2014). További korlátot jelent, hogy az arisztokrácia társadalmi és kulturális értelemben sem homogén. A nyelvi környezet, regionális beágyazottság, felekezeti és politikai különbségek egyaránt befolyásolhatták a nevelési preferenciákat (Gyáni & Szilágyi, 2024).

Összefoglalás

A vizsgált arisztokrata közeg nem tekinthető homogén társadalmi csoportnak: regionális, felekezeti, nyelvi és politikai különbségek egyaránt befolyásolták a nevelési preferenciákat. A forrásokban visszatérően megjelenik a többnyelvű (különösen német–magyar, részben francia) szocializáció, amely a napi tanulási rendben is tükröződött. Ez a körülmény módszertani szempontból azért lényeges, mert a rekonstruált időblokkokat nem egységes „arisztokrata modellként”, hanem családspecifikus variánsok közös szerkezeti elemeiként értelmezzük (Gyáni & Kövér, 1998; Virág, 2013; Berlász et al., 1960).

Vizsgálódásunk a 19. századi magyar arisztokrata családok gyermeknevelésében az időorientáció és a napirendek szervezésének mintázatait elemezte. A források alapján az időrend nem egyszerűen praktikus beosztásként

jelenik meg, hanem a fegyelem, az önkontroll és a kulturális reprodukció mindennapi technikájaként. A gyermekkor visszatérő napszakos tevékenységblokkokba szerveződik: a reggeli vallási–tanulási rend, a délelőtti tanulás, a délutáni készség- és reprezentációs gyakorlatok, valamint az esti családi együttlét az elit életmódhoz illeszkedő kompetenciák átörökítésének keretei (Teleki, 1905; Somogyi, 2022; Czeke, 1938; Bourdieu, 1978). Ezt a képet árnyalja, hogy Brunszvik nőnevelési elképzelései a kortárs és utólagos recepcióban Teleki Blanka, Leövey Klára és más reformkori szereplők munkásságán keresztül is tovább hatottak, ami az időrend pedagógiai jelentőségét a családi háztartás horizontján túlra tágítja (Kéri, 2025). Festetics Szidónia vizsgálókönyvének külön értéke, hogy a házi nevelés tudásrendjét strukturáltan rögzíti, és ezzel erősíti a lánynevelés készség- és reprezentációs rendjének történeti értelmezését (Festetics vizsgálókönyv, 1795). A további kutatás számára módszertani irányt jelenthet a családonként történő összehasonlítás és a konkrét egodokumentumok (naplók, levelek) kiadás- és jelzetszintű feltárása, amely lehetővé tenné az időrendek finomabb, empirikusan szorosabb rekonstrukcióját (Virág, 2013; Gyáni & Szilágyi, 2024; Rébay, 2017).

Irodalom

- Andorka, R. (2000). *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó.
- Berlász, J., Busa, M., Gárdonyi, K. & Fülöp, G. (1960). *Kazinczy Ferenc levelezése* (23. köt.). Akadémiai Kiadó.
- Bourdieu, P. (1978). *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Gondolat Kiadó.
- Czeke, M. (1938). *Brunszvik Teréz grófnő naplói és feljegyzései*. [Magyar Történelmi Társulat].
- Festetics, Sz. (1795). *Prüfung über den während der häusslichen Erziehung erteilten Unterricht...* Helikon Kastélymúzeum Könyvtára, Keszthely. (Jelzet: MISC135/29).
- Fiáth, F. (1878). *Életem és élményeim* (I–II. köt.). Tettey Nándor és Társa.
- Gyáni, G. & Kövér, G. (1998). *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. Osiris Kiadó.
- Gyáni, G. & Szilágyi, A. (2024). *Az arisztokrácia tündöklése és bukása Magyarországon, 1700–1957*. HUN-REN BTK Történettudományi Intézet.
- Hughes, K. (1993). *The Victorian Governess*. Hambledon.
- Jósika, M. (1977). *Emlékirat*. Magyar Helikon.
- Karácsony, A. (1995). *Bevezetés a tudásszociológiába*. Osiris–Századvég.
- Kéri, K. (2018). *Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon*. Kronosz Kiadó.
- Kéri, K. (2025). Brunszvik Teréz és a nőnevelés. *Eruditio-Educatio*, 20(4), 3–22. <https://doi.org/10.36007/eruedu.2025.4.003-022>
- Kozma, T. (2001). *Bevezetés a nevelésszociológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó.

- Lónyay, M. (1885). Gróf Lónyay Menyhért önéletrajzi töredéke. *Budapesti Szemle*, 102, 337–356.
- Maisch, P. (2019). A lánynevelés lenyomatai 19. századi női naplókban. In Ács, M., Czeferner, D., Pusztafalvi, H. & Takács, Zs. M. (szerk.), „Asszonyoknak igen sokat kell tudni...” *Új kutatások a nőnevelés történetéről* (145–159. o.). Kronosz Kiadó.
- Meleg, Cs. (2009). Időorientációk és esélykülönbségek. In Pusztai, G. & Rébay, M. (szerk.), *Kié az oktatáskutatás? Tanulmányok Kozma Tamás 70. születésnapjára* (32–45. o.). Csokonai Kiadó.
- Németh, A. (2005). *A magyar pedagógia tudománytörténete*. Gondolat Kiadó.
- Németh, A. (2014). *Emberi idővilágok: Pedagógiai megközelítések*. Gondolat Kiadó. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/32137/NemethA_Idovilag_2014jav.pdf
- Podmaniczky, F. (1984). *Egy régi gavallér emlékei*. Helikon Kiadó.
- Rébay, M. (2017). Gróf Széchényi Dénes (1828–1892) gyermekeinek nevelése a családi levelezés tükrében. In Sasfi, Cs. & Ugrai, J. (szerk.), *Iskola, művelődés, társadalom* (250–265. o.). Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület.
- Somogyi, G. (2022). Rhédey Mária grófnő férjéhez, gróf Mikó Imréhez írott levelei (1848–1849). In Török, Zs. (szerk.), *Női íráshasználat és kéziratos kultúra a hosszú 19. században* (175–195. o.). reciti. https://real.mtak.hu/154785/1/Torok_Zsuzsa_MF_keziratos_verseskonyve.pdf
- Splény, B. (1984). *Splény Béla emlékiratai* (1. köt.; közreadta Kendi Mária). Magvető Kiadó.
- Széchenyi, I. (1830). *Hitel*. [Kiadó nélkül].
- Teleki, B. (1845). Szózat a magyar főrendű nők nevelése ügyében. *Pesti Hírlap*, (587), 93.
- Teleki, B. (1846). Nyilatkozat. *Honderű*, (24).
- Teleki, J. (1818). Gyermekeim neveléséről való gondolataim. *Erdélyi Muzéum*, 10, 181–190.
- Teleki, S. (1905). *Emlékeim*. Franklin-Társulat.
- Thompson, E. P. (1967). Time, Work-Discipline and Industrial Capitalism. *Past & Present*, 38, 56–97. <https://doi.org/10.1093/past/38.1.56>
- Virág, I. (2013). *A magyar arisztokrácia neveltetése (1790–1848)*. Líceum Kiadó. https://archivum.uni-eszterhazy.hu/public/uploads/a-magyar-arisztokracia-neveltetese_56958c3466cb9.pdf

Time orientation and daily routines in eighteenth and nineteenth century Hungarian aristocratic childrearing

Our study examines the temporal sequence of childrearing in nineteenth-century Hungarian high-aristocratic families through a comparison of institutional and home-based education. Our starting assumption is that family patterns shape time allocation, daily routines, and structures of obligation. The theoretical framework draws on classic approaches to time discipline and cultural reproduction (Thompson, 1967; Bourdieu, 1978; Németh, 2014; Meleg, 2009). Using qualitative analysis of historical sources and normative educational texts, we reconstruct day-part activity blocks, with particular attention to the skill and knowledge sequences associated with girls' education. As a primary source, we include Countess Sidonie Festetics's 1795 examination booklet. Our findings suggest that precise hour-by-hour reconstruction of a timetable is rarely verifiable; however, morning religious-study routines, late-morning uistic-cognitive learning, afternoon skills and representational training, and evening family co-presence form stable patterns that can be interpreted within the logic of status maintenance and gendered role expectations (Virág, 2013; Gyáni–Szilágyi, 2024; Hughes, 1993).

Keywords

time orientation, daily routine, home education, aristocracy,